LXXIII

كُرد

تعاون وترقی غزته سی

١٣٢٤

جمعيتك واسطهٔ نشر افكاريدر

تاريخ تاسيسى ١٣٢٦ — ١٣٢٤

نومرو ٨ شمديلك هفته‌ده بردفعه نشر اولنور دينى، علمى، سياسى، ادبى، اجتما

مجلس مبعوثان اوكنده ذا

درسعادت

Kürt Teavün ve Terakki Gazetesi'nin genel yayın yönetmeni dernek tarafından yetkilendirilen Süleymaniyeli Tevfik (Pîremêrd)'tir.

Kürt Teavün ve Terakki Gazetesi'nin sekizinci sayısı.

Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti ve Gazetesi (1908-1909)

AYHAN IŞIK

CEMİYETİN KISA TANIMI VE II. MEŞRUTİYET BASINI

Kürt Teavün ve Terakki Gazetesi, Kürdistan gazetesinden on yıl sonra İstanbul'da yayımlanmaya başlar. Gazete aynı adı taşıyan cemiyetin yayın organı olduğundan, burada cemiyeti kısaca tanıtmak önem taşımaktadır. Kürt entelektüellerin kurdukları ilk dernek 1900 yılında açılan ve hakkında yeterince bilgiye sahip olmadığımız Kürdistan Azm-î Kavî Cemiyeti'ydi. Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti (KTTC) ise 19 Eylül 1908 tarihinde kurulan ikinci cemiyettir ve 25 Eylül'de Veznecilerde siyasi bir kulüp açar. Celilê Celil, açılışa beş yüzden fazla insanın katıldığını yazar.[1] Cemiyetin kuruluşundan birkaç ay sonra çıkan ve cemiyetin yayın organı olan *Kürt Teavün ve Terakki Gazetesi*'nin ilk sayısında Kürt "erbab-ı fikir ve kalemine" hitap eden bir çağrıda, bu cemiyetin şubelerinden "Kürdistan'ın ilk gülbang-ı maarifi" diye söz edilir.[2]

İkinci Meşrutiyetin ilanını takiben sürgünde yaşayan veya benzer siyasi sebeplerle Osmanlı payitahtı dışında olan Kürt entelektüelleri İstanbul'a döner. İkinci Meşrutiyetin ilanı istibdat rejimini sonlandırınca çok kısa bir zaman içinde gerek yayıncılıkta gerek cemiyetleşmede adeta bir patlama olur.[3] KTTC, İstanbul'a dönen bu sürgünler ve farklı birçok Kürt aydının katılımıyla meşrutiyete destek sunmak ve Kürt toplumunun sesi ve temsilcisi olmak için kurulur. Malmîsanij'a göre Arnavut ve Kürt dernekleri meşrutiyet sonrası kurulan ilk derneklerdendir.[4] Sadece Kürtler değil birçok farklı dinî ve etnik grup kısa sürse de ortaya çıkan özgürlük ortamından faydalanıp cemiyetler kurar ve gazete/dergi gibi yayın organları çıkarır. Bu alanda çalışmalar yapan Hıfzı Topuz ve Orhan Koloğlu dönemi değerlendirirken istatistikî olarak birçok bilgi verir. Topuz çalışmasının[5] sonlarında Kürt basınına dair kısa da olsa kimi bilgiler verir. Orhan Koloğlu ise döneme ilişkin farklı çalışmalarında[6] imparatorluk içinde yer alan Müslim-Gayrimüslim toplumların basın faaliyetleri hakkında ayrıntılar verirken, Kürt basınını görmezden gelerek konuya dair herhangi bir değerlendirme yapmaz.

CEMİYETİN KURUCULARI

Cemiyetin kurucuları Kürt emir, şeyh ve aşiretlerin İstanbul'daki fertlerinin içinde yer aldığı fakat sadece onlarla sınırla kalmayan, devlet kurumlarında memur olarak çalışan bireylerden, Kürdistan eşrafına kadar farklı çevrelerden gelen kişilerden müteşekkildi. Malmîsanij ve Celilê Celil'in farklı kaynaklardan yola çıkarak kesin olmasa da derledikleri kurucular arasında Emir Emin Ali Bedirhan, Ferik Şerif Paşa (Baban ailesinden), Seyyid Abdulkadir, Damat (Müşir) Ahmet Zülkif Paşa, Babanzade Zihni Paşa, Halil Hayali (Bitlisli Kürt aydını, dil üzerine çalışmalarıyla bilinir), Şükrü Mehmet Sekban (Diyarbakırlı, önceleri Kürt toplumunun haklarını savunmuş ve bu minvalde çeşitli kurumlarda yer almışsa da, 1930'lara

gelindiğinde ideolojik olarak çok farklı bir pozisyon alır ve Türk milliyetçiliğine meyleder), Naim B. Baban, Kürdizade Ahmet Ramiz ve Mirikatibizade Ahmet Cemil (Kürtlerin o dönemde dile getirdiği, derneğin beyannamesinde de yer alan hususlarda çeşitli çalışmalar yapar, fakat o da cumhuriyet sonrası Türkçülüğü savunur ve Asena soyadını alır) derneğin kurucuları arasında sayılmaktadır. Derneğin kurucuları ve ilk üyeleri arasında bir muğlâklık olsa da yukarıda yazılan isimler derneği ve gazeteyi kuran gruptur. Kuruculara bakıldığında, özellikle

١١ ذي القعده ١٣٢٦ جمعه ايرتسى ٢٤ تشرين ثانى ١٣٢٤

جمعيت طرفدان منتخب
صاحب امتياز ومدير محررى
سليمانبكى توفيق

شرائط اشتراء
طاشره ايچون سنه لكى پوسته اجرتيله
برابر ٨٠ والى آيلغى ٤٥ غروشدر

نسخه سى پر غروشدر

كرد
تعاون وترقى غزته سى

١٣٢٤

جميعك واسطهٔ نشر افكاريدر

تاريخ تأسيسى ١٣٢٦ — ١٣٢٤

سر محررى ديار بكرلى احمد جميل

كرد ارباب فكر وقلمنه دائما صحيفه لريز آچيقدر

درج اولنجيان اوراق وآثار اعاده اولنماز

اداره خانه سى وزنه حيارده كرد محاون وترق مركز عموميسيدر

ايلك نسخه سى جميعتمزك اركانى ايچون بش غروشدر

نومرو ١ شمديلك هفته ده بردفعه نشر اولنه جق دينى، علمى، سياسى، ادبى، اجتماعى غزته در جلد ١

كرد قومى آرزوى وجدانيله عثمانليلق نامجلسى طاشديغى زمان برحقكاهٔ استقلاليه كه عبارت معارف، قليجلرك خطوط جوهريه سى اولقوزره، مباحث قبه ترامیلرك غلغله سيدن آز بر تيردى هزا شجاعتده، اشتهار سلابتده، افتخار صولده، ارائيسليردى، اونله بر عثمانلى دورينك مثبهٔ كيرودارندن طوغان كردلر بتون دورهٔ حياتلرينى يه اويله برحيات ايچنده كيرمشلر و بناءً عليه مبارزهٔ حياتده سلابت دينيه، حماست قطريه دن پشنه برشى قزانامامشلر؛ دورهٔ جدال يا پشدى فيض مدنيت كتاب حياتك ديكر برصحيفهٔ رنكينى اوكوزه، آچدى فقط طالعسزلك دهشتكر كردلرلده كوزلرى حق ديلرى باغلى قالشدى هجرا يارده، خيمه لشين ، بادیه نوردـ بر حالده متفور مقهور برصفتده قبرلنه، صوصولنه محكوم ايديلر بو كون عثمانليلك دينهٔ افتخارينى قاشدير زنكين برساحهٔ كماليده سربست برشهراه ترقيده بالجمله اقوامى ايلريده كورييورز.

بز بوتحيه سنه كوز قيالينجك ومدارليه، آجيلريله بم بسمل برحالده جريده، جريده بر طريق توسل بولهيوروز. وقتيله علوم وفنون داهيلرينى بتشديرن كردستان بوكون هنوز تاندن كنوره بيلديكى برعلوم دينيه كتابى هيچ دوشيمه

اولان واحكام شريعت مستند بولنسان قانون اساسينك محافظهٔ احكامايله اوسنايده، كرد قوم تحيتك احتياجات عصريه يه وتخصيص مداريله اسباب ترقى وسعادتمانى استكمال وديكر وطنداشلريله وسيا اوزه لريله تزايد ائتلافات مدنيه وحسن معاشرت قوميه لريني استحصال خصوصلريله وقانون اساسينك هركونه تعرض خلدان وقيامى ونهايت مكنهٔ دولت عثمانيه نك محافظه سى اوغرونده ايثار نهدية حياته اولان عزم وتجزم ملى ودينيك برنقطهٔ ثابتهٔ اتحاديه تأييدة تأييدى فضيلتمندانه معطوف اولديغى كبى مجلس مبعوثانك كشاديله بوكى جمعيتلرك دوام موجوديتلرى حالنه واخود فرق سياسيه نك اقفاليله تعقيب اولنه جق مسلك سياسى دخى مقام جليل خلافت اسلاميه وسلطنت سنيهٔ عثمانيه نك قانون مذكوره معين حقوق مشروعه سنه ايراث شبهه ايتميه جك ولاعلى التعيين بر قوميك ديكر برقوم اوزرينه بركونه امتيازى حائز اولماسى ومساواة توسيع مأذونيت اعطاسنى قاعده لريله مستنداً ملك دولتك اختياجات مدنيه يه دها موافق اداره سنى تأمين ايليه جك مورنده مجلس مبعوثانك قانون اساسيجه لزوم كوردكى هركونه تعديلات وتكملاتى ودولت عثمانيه نك تمامى وشوكتى مستلزم كافهٔ ضروراتى

نوطقى برقاچ سطرلق استماع ايدرك اولادينه ميراث براقيور بر جوق مهم ايشلر ايچون بربريزله مخابره ايدركن جيوقلريزك دومان وبارقيريله مهرلريزى ياپاش بر كاغده باسه رق (المنافق يطن الحائل) قياسدن جاهل بر آدمه معلوم بره كوندريز وقصيلاتى او آدمك تقريريله حواله ايدرز . ايشته مغلوب اولديغى قومى بومدهش فراكلغده، بوآجيقلى آيكيسنده كوردن (كرد تعاون وترقى جميتى) يوله بر ماشجق ايچون آغلايه آغلايه وفقط استقبالى ايچون كوله كوله عثمانيلك برعضو قيمتدارى، عثمانليق شرفنك ايلك چانكارى اولان كرد قوداشلريمك هركونه سى، تمالسى معارفى، تجارتى، صناعى والحاصل عثمانليلق نام بلندى لبسنده اكتساب سعادتى ايچون بيوك برعزم ايله عهد وميثاق آلتنه كيرمشدر. شوعزم وتجزمك كرد ستانجه سلامى برزمزمه سى، طبلك موجى شوغرته مزدر . الفهدن توفيق

جميتك بياننامه سى

« كرد تعاون وترق » جميتك مقصد تشكيلى نظامنامهٔ داخليسنده بيان وتصريح اولندينى اوزره براك سلامت ملك وملت

1908'e kadarki son yüzyılda Kürt tarihinde önemli etkileri olmuş ailelerin fertleri bu cemiyette bir araya gelir. Daha da önemlisi gerek kurucuların gerekse de cemiyet üyelerinin sadece Kürt emir, şeyh ve eşraf aileleriyle sınırlı kalmaması ve oldukça kapsayıcı bir örgütlenmeyi öngörmesidir. Dolayısıyla böylesi bir grubun çelişki ve farklılıklarına rağmen bir araya gelmesini, amaçları ve sürdürdükleri siyaseti düşündüğümüzde cemiyeti ilk Kürt ulusal örgütü olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır.

Kürtleri temsil edecek ve onların sesi olacak bir cemiyet kurulurken, en önemli amaçlarından biri de meşrutiyetin kazanımlarını savunmak, bunu Kürtlere anlatmak, onları bu sürece dâhil etmekti. Cemiyet gazetesinin ilk sayısındaki beyannamesinde savunulan, yazarlarının çoğunun da sahip olduğu Osmanlıcı fikirler derneğin tüm üyeleri için geçerli bir durum değildi. İstanbul'da kurulan cemiyetin tüm üyeleri meşrutiyet taraftarı da değildi. Devletin merkezileşme politikalarına uzun yıllardır direnen Kürdistan'da meskûn yerel güçler bunların başında geliyordu. Fakat cemiyetin Kürdistan'da açtığı şubelerin etkinliği meşrutiyet taraftarı olmayan birçok kesimi bu derneklerde-kulüplerde toplanmaya sevk etti. Malmîsanij ve Celilê Celil'in ifadeleriyle cemiyetin şubeleri Bitlis, Muş, Diyarbakır, Musul, Hınıs, Erzurum ve Bağdat'da açılmıştı. Kulüplere ilgi oldukça fazlaydı ve Bitlis kulübü çok kısa zamanda 680 üyeye ulaştı. Takip eden aylarda üye sayısı binleri bulur. Yine Celilê Celil'in Lazarev'den alıntıladığı bir bilgiye göre Bitlis kulübünün üye sayısı Şubat-Mart 1909 tarihine gelindiğinde 80 bini bulur.[7] Cemiyetin yerellerdeki bu etkinliği bir taraftan Kürtleri şubeler etrafında toplarken diğer taraftan İttihatçı derneklerin yerellerdeki şubelerini etkisizleştiriyordu. Diğer yandan beyannamede vurgulanmasına ve gazetedeki birçok yazıda dile getirilmesine rağmen Kürt ve Ermeni toplumlarının ilişkilerinin düzeltilmesi vurgusu, Celil'e göre Ermenilerin, kulübün aktivitelerini çıkarlarına ters görmesi nedeniyle sekteye uğrar.[8] Özellikle Kürdistan'da kulüplerin etkinliği İttihatçıları harekete geçirir ve cemiyetin Bitlis kulübü Mayıs 1909'da

KÜRT TEAVÜN VE TERAKKİ GAZETESİ
ilk sayısında cemiyet'in beyannamesi yer alır.

kapatılır. Aynı yıl içinde diğer tüm Kürt kulüpleri adım adım kapatılır. Malmîsanij da cemiyetin İstanbul'daki merkezinin -farklı kaynaklar 1912'ye kadar varlığını sürdürdüğünü söyleseler de- 31 Mart Vakası sonrası büyük olasılıkla kapatıldığını söyler. Çünkü derneğin yayın organı olarak çıkan gazetenin (her ne kadar gazete dense de çıkarılan yayın daha çok dergi formatındadır) günümüzde sadece 9 sayısı mevcuttur ve son sayısı 30 Ocak 1909'da (H. 8 Muharrem 1327) yayımlanır.

KÜRT TEAVÜN VE TERAKKİ GAZETESİ

Cemiyetin yayın organı olan ve aynı ismi taşıyan gazetenin ilk sayısı 5 Aralık 1908 yılında yayımlanır (H. 11 Zilkade 1326/R. 22 Kasım 1324). Mehmet Emin Bozarslan'ın transkripsiyonunu ve sadeleştirmesini yaparak 1998 yılında yayımladığı gazetenin künyesinde niteliğine ve teknik özelliklerine ilişkin kısa bilgiler yer alır; Gazetenin, derneğin görüşlerini savunduğu ve Selanik Matbaasında basıldığı belirtilir. Künyesindeki tanıtımı da şöyle ifade edilir; "şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasi, edebî, içtimai gazetedir." Gazetenin editörü Diyabekirli Ahmed Cemil, genel yayın yönetmeni ise dernek tarafından yetkilendirilen Süleymaniyeli Tevfik (Pîremêrd)'tir. Gazete ayrıca Kürt yazar ve düşünürlerine çağrı yaparak gazetede yazabileceklerini ve gazetenin kendilerine açık olduğunu bildirir. Yer verilmeyen yazıların geri çevrilmeyeceği gazetenin başlığında ifade edilen diğer bir husustur. Üyelik koşulları da künye kısmında açık bir dille belirtilir; yıllık, kırsal bölge için 80 kuruş, altı aylık 45 kuruş. Bir sayısı 1 kuruştur. Derneğin ileri gelenleri için ilk sayı 5 kuruştur. Gazetenin yönetim yeri ve Cemiyeti'nin merkezi aynı yerdedir. Gazete, öncülü olan *Kürdistan* gazetesi gibi dar değil, İstanbul merkezli de olsa geniş bir yazar kadrosuna sahiptir.

CEMİYETİN-GAZETENİN AMAÇLARI

Cemiyet, gazetenin birinci sayısında yayımladığı beyannamesinde birkaç temel noktayı amacı olarak dile getirir ve bunların çözümü için çaba sarf edeceğini vurgular. İlki Kürt toplumuna meşrutiyetin faydalarını anlatmak ve milletin selametinin belgesi olan anayasanın hükümlerini korumaktır. Soylu Kürt halkının çağdaş yöntemlerle belirlenip eğitimle kalkınan mutlu bir duruma ulaşmasını sağlamak ve bunun yol ve araçlarını belirlemek diğer bir amaç olarak dile getirilir. Yine diğer halklarla, özellikle Ermenilerle uygarca uzlaşmak ve ulusallık bakımından iyi geçinmek amaçlardan biri olarak dile getirilir.[9] Hiç bir toplumun birbirinden üstünlüğü yoktur gibi bir ifadeyle, aynı zamanda birlikte yaşanılan toplumlara karşı aslında Osmanlı'nın o döneme dek yürüttüğü eşitsiz siyasetin de reddi-eleştirisi dile getirilir. Yerel yetkilerin artırılması için çabalamak, İmparatorluğun yükseltilmesi ve korunmasını sağlamak diğer amaçlardandır. Dile getirilmemiş konularda ise İttihat ve Terakki Cemiyetinin programı esas alınacak deniliyor.[10] Cemiyetin tüzüğünde ayrıca Kürt çocukları için okullar

Emir Emin Ali Bedirhan

Müküslü Hamza

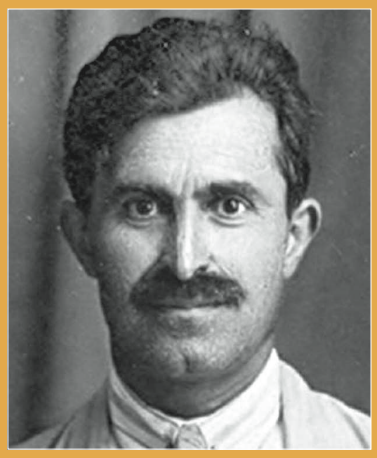

Seyyid Abdulkadir

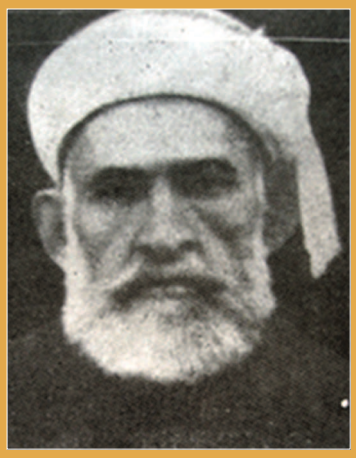

Emir Emin Ali Bedirhan, Müküslü Hamza ve Seyyid Abdulkadir Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer alır.

açmak, Kürdistan ekonomisinin geliştirilmesini sağlamak da yer alıyor. Gazetedeki yazılara baktığımızda ise cemiyetin çok temel iki amacının olduğunu görüyoruz; birincisi güncel terimlerle ifade edilirse Kürdistan'ın modernizasyonu, Kürt toplumunun aydınlatılması ve haklarını elde etmesi, diğeri de Ermenilerle Tanzimat sonrası başlayan ama özellikle II. Abdülhamid rejimi süresince devam eden sorunların halli. Dokuz sayı çıkmış gazetede Ermeni-Kürt ilişkilerini ve meselelerini konu edinen dokuz yazı var. Cemiyet, gazete çıkarmayı ve Kürdistan'da şubeler açmayı bu amaçlarının Kürt ve Kürdistani diğer toplumlara ulaşmasının bir aracı olarak da ele alıyor.

ANA HATLARIYLA GAZETENİN İÇERİĞİ

Birinci sayıda derneğin beyannamesi ilk metindir. "Sırasıyla Politik konular", "Kürt ve Kürdistan", "Osmanlı Amerika'sı ve Aşiretlerin Gelecekteki Mutluluğu", Hamidiye Alayları hakkında başlıksız bir yazı, dernek başkanı Seyyid Abdulkadir'in bir yazısı, "Kürtler ve Halkların Yiğitliği", "Açık Sütunlar" şeklinde serbest haberlerin olduğu bir bölümden oluşuyor. Gazetenin amaçlarına paralel olarak konu ettiği yazılar da şöyledir; Kürt ve Kürdistan, Osmanlı imparatorluğunun durumu, Askeri sorunlar, kültürel konular, eğitim, uygarlık, dil ve aydınlanma, Kürdistan, Osmanlı ve dünyadan haberler. Gazete aynı zamanda çift dilli olarak çıkıyordu, ilk sayısında 7 Türkçe, 3 de Kürtçe yazı yer alır (Soranî ve Kurmancî lehçelerinde), Kürtçe şiirler genelde Sorancadır. Duyurular ise Türkçe olarak yer alır ve gazete genel itibariyle bu dil oranını dokuz sayı boyunca sürdürmeye çalışır.[11] Gazetenin yayımlanan dokuz sayısından, ikinci ve yedinci sayılarının kapakları dışında diğerlerini biliyoruz. Kapak fotoğraflarında meşrutiyet sıklıkla vurgulanmakta, Kürdistan'a ilişkin göndermeler pek yer almamaktadır; 1. Sayı: "İstanbul Manazırından, Kızkulesi", 3. Sayı: "Mebusan Dairesi", 4. sayı: II. Abdülhamid'in fotoğrafı, 5. Sayı: "Meclis-i Mebusan da Zat-ı Şahaneye Mahsus Salon", 6. Sayı: "Musulda Dicle Nehri Üzerinde Cisr", 8. Sayı: "Meclis-i Mebusanın Önünde Zat-ı Şahaneyi İntizar", 9. Sayı: "Mamuretülaziz Mebuslarının Dersaadete Vürudlarında Rıhtım Üzerinde Resm-i İstikballeri."[12]

Kürt Teavün ve Terakki Gazetesi kapak fotoğraflarında II. Meşrutiyet ön plana çıkar

1. Sayı:
İstanbul Manzaralarından, Kızkulesi

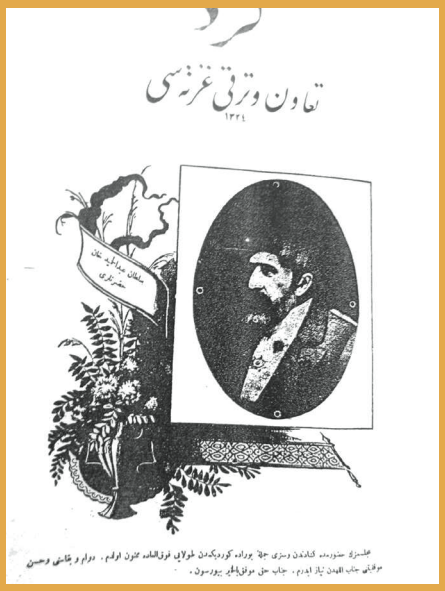

4. Sayı:
II. Abdülhamid

8. Sayı:
Meclis-i Mebusanın Önünde Zat-ı Şahaneyi İntizar

SONUÇ

Kürt Teavün ve Terakki Gazetesi, yazarları, misyonu, farklı dünya görüşlerine sahip ve farklı sınıflara mensup kurucuları dikkate alındığında her ne kadar Osmanlıcı fikirleri ön planda olsa ve milliyetçilikleri kültürel olsa da ilk Kürt ulusal cemiyeti olarak tanımlanabilir. Gazetenin yazarları da benzer biçimde farklı çevrelerden-sınıflardan ve Kürdistan'ın farklı bölgelerindendir. Gazetenin yazıları incelendiğinde genel itibariyle İttihat ve Terakki'nin başını çektiği pozitivist fikirlerin etkin olduğunu görebiliyoruz. İlerlemeci, aydınlatmacı, Kürt toplumuyla medeniyeti buluşturmaya çalışan, İslamın buna engel değil aksine destekleyici olduğunu iddia eden bir yaklaşım birçok yazarın fikri arkaplanını oluşturmaktadır. İttihatçıların özellikle Fransa'dan edindiği fikirler benzer biçimde, kimi üyeleri İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde de yer almış gazete yazarlarının ve cemiyetin kurucularının adeta düşünce vizyonunun çerçevesini belirler. Dönemin etkin ideolojilerinden sosyalizme dair herhangi bir vurgu olmadığı gibi, Osmanlı dışındaki fikir takibinin de İttihatçılar özellikle İTC içinde yer alan Kürt yazarlar üzerinden takip edildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla gazetenin genel çizgisini oluşturan Modernist-İslami bir bakış açısıdır.

Berlin Kongresi sonrası iyice kötüleşen Ermeni-Kürt ilişkilerinin düzeltilmesi için cemiyetin oldukça kararlı olduğu hem yazılardan hem de cemiyetin beyannamesinden anlaşılıyor. Fakat Ermeni-Kürt meselesine ilişkin kaleme alınan yazılarda konunun çözülmesi açık bir şekilde istenirken, Düvel-i Muazzama'nın Ermenileri desteklediği ve bunun Kürtleri kaygılandırdığı da dillendirilmektedir. Bu ikili ruh hali Kürt entelektüelleri arasında fikir ayrılıklarının ortaya çıkmasına sebebiyet verir (bu ruh hali bazen aynı yazarda da gözükebilmektedir). Bunun temel sebebi her iki toplumun aynı topraklarda yaşaması ve Abdülhamid'in Hamidiye Alaylarını motive etmek için de kullandığı "Ermeniler topraklarınızı alacak" propagandasıdır. Diğer yandan II. Abdülhamid'in bu yaklaşımından bağımsız olarak da kimi Kürt entelektüeller, Ermenilerin böylesi "iddiaları" olduğunu düşünerek ama Ermenilere karşı yapılan katliamların da yanlışlığını vurgulayarak tavır alırlar.

Gazetenin ilk sayfaları dış haberlere ayrılmaktadır. Dünyadan haberler verilirken genelde Balkanlara, özellikle Arnavutluk'a odaklanılır. Balkan savaşları öncesi diplomatik çalkantılar ve krizler editör ve gazete tarafından analiz edilip tartışma konusu yapılır. Muhtemelen imparatorluğun batısındaki kriz analiz edilerek doğusundaki sorunlarla bir analoji kurulabilir mi, doğudaki sorunların çözümü için örnek teşkil edebilir mi hissiyatından dolayı Balkanlar dış politika haberlerinde önemli bir yeri işgal eder. Gazetenin sadece dokuz sayı çıkması ve ardından cemiyetin kapatılmasıyla yayın hayatının bitmesi 1909'daki "31 Mart Vakası"nın hemen sonrasına denk gelmektedir. İttihatçıların bu tarihten sonra basındaki "özgürlük" ortamını hazmedemedikleri ve birçok gazetenin kapatılmasında veya yayınlanmasının engellenmesinde II. Abdulhamid'i aratmadığı anlaşılacaktır. Maalesef aynı istibdat zihniyetinin attığı temeller günümüzde de basın camiası üzerinde, özellikle Kürt basını üzerinde bir hayalet gibi dolaşmaya hala devam ediyor.

Ayhan Işık
İstanbul Bilgi Üniversitesi Tarih Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi

DİPNOTLAR

1 Celil, Celilê. 2000. Kürt Aydınlanması. İstanbul: Avesta Yayınları, s. 64.
2 Malmîsanij. 1999. Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti ve Gazetesi. İstanbul: Avesta Yayınevi, s. 9.
3 Aslan, Taner. 2009. "II. Meşrutiyet Döneminde Matbuat ve Neşriyat Yasakları". *Tarihin Peşinde, sayı:1, s. 230.*
4 Malmîsanij. A.g.e., s. 16.
5 Topuz, Hıfzı. 2003. Türk Basın Tarihi 2. Mahmut'tan Holdinglere. İstanbul: Remzi Kitabevi.
6 Koloğlu, Orhan. 1994. Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın, İstanbul: İletişim Yayınları.
Koloğlu, Orhan. 2005. 1908 Basın Patlaması. İstanbul: BAS-HAŞ.
7 Celil, Celilê. A.g.e., s. 66.
8 Celil, Celilê. A.g.e., s. 66.
9 Kürd Teavün ve Terakki Cem'iyeti'nin maksad-ı teşkili, nizamname-i hilisinde beyan ve tasrih olunduğu üzere, berat-i selâmet-i mülk-ü millet olan ve ahkâm-ı şeriata müstenid bulunan Kanun-ı Esasînin muhafaza-i ahkamıyla, o sayede Kürd kavm-i necîbinin ihtiyacât asriyece ve tahsîs-i maarifce esbab-ı terakkî ve saadet-i halini istikmal ve diğer vatandaşlarıyla ve siyyema Ermenilerle tezayüd-i i'tilâfât-ı medeniye ve hüsn-ı muaşeret-i kavmiyelerini istihsal hususlarına... Bozarslan, Mehmet Emîn. 1998. Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi. Upsala: Deng Yayınevi, s. 40, 63.
10 Bozarslan, Mehmet Emîn. A.g.e., s. 40.
11 Gazetenin Yazarları; Türkçe, Babanzade İsmail Hakkı, Diyarbekirli Ahmet Cemil, Diyabekirli Mazharzade Mazhar, E. A., Erzincanlı Hamdi Süleyman, Haydarizade İbrahim Efendi, Hüseyin Paşazade Süleyman, Mahmud Muin, Malatyalı Bedri, Molla Said-i Kurdî, Seyid Abdulkadir, Süleyman Nazif, Süleymaniyeli Fethi, Süleymaniyeli M. Tevfik, Süleymaniyeli Seyfullah;
Kürtçe (Kurmancî ve Soranî-Babanî): Bediüzzaman Molla Said-i Kurdî (Bedî'uzzeman Mela Se'îdê Kurdî), Ercişli Seyyah Ahmet Şevki (Seyyah Ehmed Şewqî), Halil Hayali (Xelîl Xeyalî), Mihemed Tahir Cizîrî, Süleymaniyeli Tevfik (Tewfiq)...
12 Bozarslan, Mehmet Emîn. A.g.e., s. 35, 137, 181, 227, 277, 365, 429.